

Araştırma Makalesi

Eskişehir İli Ali Koç Baba Ocağı İle Sultan Şücaaddin Veli Ocağı Dini Örgütlenmesi ve İnanç Pratiklerinin Karşılaştırması

Hüseyin Temel* - Refik Arıkan**

(ORCID: 0009-0006-5174-9291 / 0000-0001-7813-8171)

Makale Gönderim Tarihi

06.06.2024

Makale Kabul Tarihi

02.08.2024

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Temel, H.- Arıkan, R., "Eskişehir İli Ali Koç Baba Ocağı İle Sultan Şücaaddin Veli Ocağı Dini Örgütlenmesi ve İnanç Pratiklerinin Karşılaştırması", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 9/2 (Eylül 2024): 1530-1562.

APA: Temel, H.- Arıkan, R. (2024). Eskişehir İli Ali Koç Baba Ocağı İle Sultan Şücaaddin Veli Ocağı Dini Örgütlenmesi ve İnanç Pratiklerinin Karşılaştırması. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 9 (2), 1530-1562.

Öz

Alevilik Peygamber'in vefatından sonra halifenin kim olacağı üzerine başlayan iktidar mücadelelerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Hz. Ali'ye bağlı olanları ve Ehli Beyt mensubu kişileri nitelemek amacıyla kullanılmıştır. İslam Tarihinde Şiiler ve Şia içerisinde yer aldığı kabul edilen ve Hz. Ali hakkında

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Türkiye, huseyin.temel@bilecik.edu.tr.

MA Candidate, Bilecik Şeyh Edebali University, Institute of Graduate Studies, Main Discipline of History, Turkey.

** Doç. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye, refik.arikan@bilecik.edu.tr.

Assoc. Prof. Dr., Bilecik Şeyh Edebali University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of History, Turkey.

inançlara sahip farklı tasavvufî, siyasî ve itikadî oluşumları tanımlamak için de kullanılmıştır.

Alevilik tarihsel süreç içerisinde kendi içinde de farklı kollara ayrılmış ve farklı coğrafyalarda etkisini gösteren bir inanç haline gelmiştir. Türkler arasında da kendine yer bulan Alevilik, özellikle Hacı Bektaş-ı Veli ile birlikte Anadolu'nun önemli dini teşekküllerinden biri haline gelmiştir. İskân siyaseti ile Balkanlar'a yayılan Aleviler "ocak" şeklinde örgütlenmişler ve inançlarını devam ettirmişlerdir. Balkanlardan göçlerle birlikte Anadolu'ya dönen Aleviler inançlarını ve kültürlerini devam ettirmişlerdir.

Bu çalışmada Eskişehir ve civarında yaşayan Alevi topluluklarından Seyyid Ali Koç Baba Ocağı ve Seyyid Şücaaddin Veli Ocaklarının kökenleri, dini örgütlenmeleri, ibadet ve sosyal hayat açısından benzerlikleri, farklılıkları üzerinde durulmuştur. Ağırlıklı olarak Ali Koç Baba Ocağı taliplerinin yaşadığı Eskişehir Seyitgazi civarındaki Büyükyayla, Salihler ve Kütahya Aydınlar Köyleri ile Şücaaddin Veli Ocağına bağlı Arslanbeyli Köyü örnek seçilerek yürütülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Alevilik, Ocak, Cem, Seyyid Sultan Şücaaddin Veli, Seyyid Ali Koç Baba, Babai.

Comparison of Religious Organization and Faith Practices of Eskişehir Province Ali Koç Baba Lodge and Sultan Şücaaddin Veli Lodge

Abstract

Alevism emerged as a result of the power struggles over who would be the caliph after the death of the Prophet. It has been used to characterize the followers of Prophet Ali and the members of the Ahl al-Bayt. In Islamic history, it has also been used to describe different mystical, political and theological formations that are considered to be part of the Shia and Shia and have beliefs about Prophet Ali.

In the course of the historical process, Alevism has been divided into different branches within itself and has become a belief that shows its influence in different geographies. Finding a place for itself among Turks, Alevism became one of the most important religious organizations in Anatolia, especially with Hacı Bektaş-ı Veli. The Alevi, who spread to the Balkans with the settlement policy, were organized as "hearths" and continued their beliefs. Alevi who returned to Anatolia with the migrations from the Balkans continued their beliefs and culture.

In this study, the origins, religious organizations, similarities and differences in terms of worship and social life of Seyyid Ali Koç Baba Quarry and Seyyid

Şücaaddin Veli Quarries, which are among the Alevi communities living in Eskişehir and its vicinity, are focused on. Büyükyayla, Salihler and Kütahya Aydınlar villages around Eskişehir Seyitgazi, which are predominantly inhabited by the followers of Ali Koç Baba Quarry, and Arslanbeyli Village of Şücaaddin Veli Quarry were selected as samples.

Keywords: Alevism, Ocak, Cem, Seyyid Sultan Şücaaddin Veli, Seyyid Ali Koç Baba, Babai.

Giriş

XI. yüzyılın başlarından itibaren Horasan üzerinden Anadolu'ya önemli bir Oğuz (Türkmen) akını yaşanmıştır. Oğuz Türkleri, boy, oba, aşiret, oymak gibi yapılanmalar halinde Anadolu'nun farklı yörelerine yerleşmişlerdir. Türklerin yaşadığı bölgelerde İslamlaşma, özellikle büyük şehirlerde hızla devam etmiştir. Kırsal kesimlerde ise bunun gerçekleşmesi uzun zaman almıştır

Türkmen boyları, İslamiyet'i kabul ederken kendi inançlarıyla bire bir sentez yapmışlardır. Buldukları coğrafyada Şii, Melami ve Haydarî akımların etkisinde kalmışlardır. Medrese eğitimi alıp büyük kentlerde yaşayan Türklerin çoğunluğu Sünni İslam'ı seçerken, ücra yerlerde ve göçebe hayatı süren Türkmenler Alevi-İslam inancını benimsemişlerdir.¹ Alevilik-Bektaşilik inanç sistemi Anadolu'da XIII. yüzyıldan itibaren şekillenmeye başlamıştır. Dede, baba ve sultan unvanlarıyla anılan dervişler Alevilik-Bektaşilik düşüncesinin en önemli uygulayıcıları olmuşlardır. Yesevi dervişlerinin Anadolu'ya ilk girişleri XIII. yüzyılın başlarında Moğolların önünden kaçan göçlerle olmuştur, bu göçlerle birçok Türk boyu ile Yesevi dervişleri de Maverâünnehir'den ayrılmıştır. Maverâünnehir'den, Harezm ve Horasan'dan, Azerbaycan'dan gelen bu dervişler, geldikleri Anadolu topraklarında tarikatlarını yaymaya başlamışlardır. Hoca Ahmed Yesevi'nin öğretisini Anadolu'ya getiren Hacı Bektaş Veli'dir. Hacı Bektaş Velî, Alevîlik içindeki bütün kutsal sayılan ocakların kendisine bağlandığı, inancın kaynağı ve en büyük pîri olarak bilinmektedir.²

¹ Ethem Nuri Fiğlalı, *Türkiye'de Alevilik Bektaşilik*, 1990, s. 86-87

² Celalettin Ulusoy, *Hünkâr Hacı Bektaş Veli ve Alevi-Bektaşî Yolu*, Nevşehir, 1986, s. 194.

Anadolu'nun çeşitli yerlerine dağılan Horasan kökenli dervişler; kurdukları köy, ocak ve tekkelerin çevresinde faaliyet göstermişlerdir. Anadolu'da kırsal kesimdeki Türkmen boylarının dinî yaşamlarına katkı sağlamışlardır. Kırsal kesimde yaşayan Alevi Türkmen topluluklarının dini kurumları, dedelerin ve babaların öncülüğünde "Ocak" şeklinde oluşturulmuştur.³ Ocak, Alevilikte dedenin ait olduğu soyu belirtmek için kullanılır. Dedelik kurumu doğası gereği soy temellidir. Soydan gelen dedelere "Ocakzade" denilmiştir. Alevilikte ocak; Dede, seyyid, pir, mürşit rehber vb. adlarla anılan kişilerin ailelerini ve soylarını tanımlamak için kullanılan bir terimdir.⁴ Ocakların Anadolu'da ne zaman ortaya çıktığı hakkında farklı görüşler vardır. Bu görüşlerden ilki Hacı Bektaş Veli zamanında ortaya çıktığı yönündedir. Başka bir görüşe göre ise daha önceden var olmuş ve Hz. Ali soyundan gelenler tarafından oluşturulmuştur. Diğer bir görüşe göre ise Şah İsmail döneminde kurulduğu ve Anadolu'ya gelen Türkmen babaları ve dervişleri tarafından oluşturulduğu şeklindedir.⁵ Ocaklar, Hacı Bektaş Veli'den sonra şekillenmeye başlamıştır. Anadolu'nun Türkleşme sürecinin ana unsurlarından olan Horasan erenleri ve bunların etrafında gelişen Alevi ocakları XV. yüzyıldan itibaren Erdebil dergâhından etkilenmeye başlamışlardır.⁶

Anadolu Alevileri, pir olarak tanımlanan bir dedeye bağlıdırlar. Pir Ocağı dedeleri ise mürşit denilen dede ocaklarına bağlıdırlar. Birbirlerine silsile ile bağlı ocaklar son olarak Hacı Bektaş Veli Ocağına bağlıdır. Bu durum Alevilikte "El ele, el Hakka" deyimiyle ifade edilmektedir.⁷

Bu çalışmada Türkiye'de ve Bulgaristan'da mensupları olan Ali Koç Baba Ocağı ve Şücaaddin Veli Ocağının geçmişte ve günümüzdeki dinî yapıları, hiyerarşik örgütlenmeleri, dini ibadet ve ritüelleri, benzerlik ve farklılıklarıyla incelenmiştir.

³ Ali Yaman, *Kızılbaş Alevi Ocakları*, Ankara, 2006, s. 48.

⁴ Haşim Şahin, *Ocak*, DİA, C.33, İstanbul, 2007, s. 316-317; Ali Yaman, *Alevilikte Ocak Kavramı: Anlam ve Tarihsel Arka Plan*, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 2011, Sayı 60, s. 48.

⁵ Şahin, agm., 317.

⁶ Yusuf Ziya Yörükkan, *Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar*. Ankara, 1998, s. 453.

⁷ Kaynak kişi; Seydi Koç. Hak, Muhammed, Ali meydanında Mürşid-Pir huzurunda, cemaatin şahitliğinde verilen ikrar. Talibin pire verdiği söz, Hz. Muhammed'e verilen söz.

Eskişehir Yöresinde Alevi, Bektaşî Ocakları

XIII. yüzyılda, doğudan büyük kitleler halinde Anadolu'ya yönelen Türkmenlerin göç dalgaları, Anadolu Türk tarihi için büyük öneme sahiptir. Türkmenler 1240 Babai İsyanı ve sonrasında 1243 Köseadağ Savaşı'nın siyasî, askerî ve sosyal sonuçları nedeniyle Orta Anadolu'dan Batı Anadolu'ya göçmeye başlamışlardır. Bu bağlamda Eskişehir yöresi XIII. yüzyıldan itibaren yoğun Türk yerleşimine sahne olmuştur.⁸

Tüm Anadolu'da yaşanan nüfus hareketleri, Eskişehir ve çevresinde de Türkmen göç ve yerleşme sürecinde etkili olmuştur. Eskişehir ve çevresi aynı zamanda Anadolu'daki geleneksel ve tarihsel Aleviliğin en önemli merkezlerindedir Türkmen topluluklarıyla hareket eden derviş, dede ve babalar da bu dönemde öncelikli yerlerini almışlardır.⁹

Türkmen dervişleri, hem dinî bir önder hem de siyasî önder olarak Türkmen boy, oymak, oba ve aşiretlerinin sosyal, siyasal, dinî ve iktisadî hayat sistemlerinin oluşmasında etkili olmuşlardır. Alevi dervişleri bölgede kurdukları ocaklar ve bu ocakların etrafında şekillenen tekke, dergâh ve zaviyeler de bölgede yaşayan insanların dinî yapılarına katkıda bulunmuşlardır. Yesevî, Vefaî, Haydarî, Kalenderî kökenli Türkmen dervişlerinin etrafında bölgede oluşan yerleşme, faaliyetleri ile sürdürülmüştür.¹⁰

Eskişehir ve çevresinde bu oluşumların gelişmesinde en büyük etken Seyitgazi'de bulunan Seyyid Battal Gazi Dergâhıdır.¹¹ Alevi topluluklarının çekim merkezi olan Seyyid Battal Gazi Dergâhı, Hacı Bektaş Velinin Dergâhı ziyaretinden sonra daha da önemli hale gelmiştir¹². Bu ziyaretin etkisiyle bölgeye Türkmen göçleri devam etmiştir. Hacı Bektaş Veli'nin Seyyid Battal Gazi zaviyesine gerçekleştirdiği ziyaret sonrası bölgede sosyolojik değişimler yaşanmıştır. Bu değişim ile geniş kitleler yaygın ve sürekli olarak

⁸ Yağmur Say. "Kalenderi, Alevi ve Bektaşî Kültünde Önemli Bir Alp-Eren Gazi Şüca'eddin Veli (Sultan Varlığı ve Velayetnamesi)", Ankara, 2010, s. 11.

⁹ Ömer Lütfi Barkan, *İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler*, Vakıflar Dergisi, İstanbul, 1942, s. 11.

¹⁰ Halime Doğru, *16. yüzyılda Eskişehir ve Sultanönü Sancağı*, İstanbul, 1992, s. 28.

¹¹ İlyas Küçükcan, *Seyyid Battal Gazi ve Külliyesi*, Eskişehir, 2012, s. 17.

¹² Gölpınarlı Abdülbaki, *Vilayet-name, Menakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli*, İstanbul, 1995, s. 4

etkilenmiş, zaviye ve tekke çevresinde Seyyid Battal Gazi ve Hacı Bektaş Veli'yi benimseyen ve gönül veren büyük bir kitle oluşmuştur. Bu Alevi, Bektaşî inancını benimseyen Türkmen ağırlıklı topluluklar çeşitli Alevi ocakları etrafında kümelenmişlerdir. Eskişehir ve çevresinde 22 adet Alevi Ocağı tespit edilmiştir. Bu ocaklar arasında bulunan Ali Koç Baba ve Şücaaddin Veli Ocağı inanç ritüellerini günümüzde de aktif bir şekilde yürütmektedir.

XIV. ve XV. yüzyıllarda da Eskişehir yöresi, değişik Türkmen dervişlerinin etkinlik gösterdikleri bölge haline gelmiştir. Bu dönemde özellikle Şücaaddin Veli ve Üryan Baba gibi Türkmen dedeleri bölgede etkin olmuşlardır. Sultan Şücaaddin, XV. yüzyılda Anadolu'da etkili olmuş kalenderi şeyhlerinden biridir.¹³

Seyyid Ali Koç Baba Ocağı

Ali Koç Baba ismini verdiği Ali Koç Baba Ocağının manevi önderidir. Ali Koç Baba Yıldırım Bayezid devrinde yaşayan, bölgede fetihlere katılan Alevi-Bektaşî dervişi ve komutanıdır.¹⁴ Yıldırım Bayezid'in Macarlarla yaptığı Niğbolu Savaşı'na katılmış ve bu savaşta şehit olmuştur.¹⁵ Ali Koç Babanın türbesi Niğbolu'dadır. Türbesindeki bir levhada ve türbede bulunan mezar taşındaki yazıya göre Ali Koç Baba; Seyyid Ali Sultanın oğludur. Seyit Ali Sultan da Hacı Bektaş Veli'nin oğludur.¹⁶ Rivayete göre Ali Koç Baba'ya ismi şu şekilde verilmiştir; Ali Koç Baba bir fetihden sonra "Bir koç kurban edelim." denilince Ali Koç "Ben bu şehrin uğruna kurban olayım, kurban olarak beni kesin." demiştir. Oradaki komutan ise "Hey koçum sen bana daha lazımsın." şeklinde konuşmuştur.¹⁷ Komutanın Ali Bey'e "koçum" demesi sonrasında çevresinde "Ali Koç" olarak anılmasına sebep olmuştur.

¹³ Orhan Köprülü, *Velayet-name-i Sultan Şücaüddin Türkiyat Mecmuası*, İstanbul, c. XVII, 1972. s. 177-184.

¹⁴ Aziz Altı, *Balkanlarda Bektaşîlik XVII-XVIII. Yüzyıllar*, 2009, s. 38.

¹⁵ Refik Engin, *Trakya ve Balkanlarda Bektaşî ve Bektaşî Sürekleri*, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 2010, sayı, 55 s. 379.

¹⁶ Coşkun Kökel, *Bulgaristan'da Yaşanan Alevilik ve Bektaşîlik Üzerine*, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 2007, sayı, 43, s. 4.

¹⁷ Refik Engin, *Bir madalyon Bir Tarih Ali Koç Baba ve Yaşayan Erkânı*, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, (2004), sayı, 31, s. 39.

Ali Koç Baba Koyun Babanın mürididir. Ali Koç Baba ve beraberindeki dervişler Niğbolu'ya gelerek bir tekke kurmuşlardır.¹⁸ Koyun Baba Menakıbında yazılan bilgilere göre Koyun Baba Ali Koç'u Bulgaristan'ın Deliorman Bölgesinde görevlendirmiştir. Ali Koç orada bir tekke kurmuştur. Ali Koç Baba Niğbolu ve Vidin civarında faaliyet göstermiştir.¹⁹

Ali Koç Baba Ocağının merkezi Bulgaristan İslimye bağlı Alvanlar (Yablanovo) köyüdür. Ali Koç Babanın evlatlarından Hüseyin dedenin Alvanlar'a yerleşmesi sonucu ocaklarını da burada yaşatmışlardır. Alvanlar merkezli devam eden Ali Koç Baba'nın Ocağı, Balkanlardaki tek Dede Ocağı başka bir ifadeyle Seyit-Pir Ocağı'dır. Alvanlar bu açıdan Ali Koç Baba Ocağı için önemli bir yere sahiptir.²⁰

Alvanlar köyünün yakın çevresinde olan Veletler ve Küçükler köylerinde ve Karinabat Sungurlar köyünde de Ali Koç Baba taliplileri vardır. 93 Harbi neticesinde Sungurlar köyünden Türkiye'ye göç eden muhacirler, Eskişehir'e bağlı Seyitgazi ilçesine yerleşmişler ve kurdukları bu köylere Büyükyayla ve Salihler isimlerini vermişlerdir. Kısa bir zaman sonra ise Büyükyayla ve Salihler köylerinden ayrılan bazı aileler, Kütahya Altıntaş ilçesinde Batak (Yeni adıyla Aydınlar) köyünü kurmuşlardır.

Seyyid Sultan Şücaaddin Veli Ocağı

Alevi inanç önderlerinden birisi olan Seyyid Sultan Şücaaddin Veli, gerek kendi Velayetnamesi gerekse Otman Baba Velayetnamesine göre XIV. yüzyılın sonlarıyla XV. yüzyılın başlarında yaşamıştır. Sultan Varlığı ve Şucâu'd-Din Baba olarak da velayetnamesinde kendisinden bahsedilir.²¹ Çelebi Mehmet ve II. Murad dönemlerinde yaşamıştır. Şücaaddin Veli'den ilk kez Otman Baba velayetnamesinde Yıldırım Bayezid döneminin son kısımlarında bahsedilmektedir. Velayetnamelere göre Eskişehir'in Seyitgazi ilçesinin yakınlarında bulunan Şücaaddin (Arslanbeyli) köyünde yaşamıştır.²² Türbesi 1515

¹⁸ Machiel Kiel, Niğbolu, DiA, c.33, İstanbul, 2007, s. 87-89.

¹⁹ Ahmet Taşğın, *Horasandan Balkanlara Ulaşan Eren Koyun Baba ve Menakıb-ı*, Konya, 2017, s. 141.

²⁰ Kökel, a.g.m., s. 13.

²¹ Köprülü Orhan, *Velayet-name-i Sultan Şücaüddin*, *Türkiyat Mecmuası*”, 1972 c. XVII, s. 177-184.

²² Şahin, a.g.m., s. 247- 248.

yılında Kasım Bey tarafından ismi verilen köyde inşa edilmiştir.²³ Arslanbeyli köyünden başka Edirne, Antalya, Amasya, Diyarbakır, Bulgaristan'da Rusçuk ve Azerbaycan'da makamları vardır.²⁴ Şücaaddin Veli kendine bağlı Babai dervişlerle Bursa, Kütahya, Manisa ve Ankara civarında faaliyet göstermiştir. Velayetnamesinde Melikgazi, Bayındırözü, Nigarinçalı, Atlıçalı, Çamağaç, Karacaköy, Bölükçam, Balpınarı, Karkın ve Kırkkavak gibi yerlerde etkinlik göstermiştir.²⁵ Şücaaddin Veli Timurtaş Paşa ve oğlu Ali Bey ile Rumeli'de askeri faaliyetlerde bulunmuştur.²⁶

Şücaaddin Veli Kalenderi dervişlerinin öne çıkan şahsiyetlerindedir. Anadolu'da ve Balkanlarda etkisini göstermiştir.²⁷ Şücaaddin Veli Ocağı hiyerarşik yapının korunduğu ocaklardandır. Geleneksel olarak hiyerarşik yapı talip-pir-mürşit şeklindedir. Bu yapılanma içerisinde Şücaaddin Veli ocağına bağlı yedi dede ocağı vardır. Şücaaddin Veli ocağı da Hacı Bektaş Veli ocağına bağlıdır.²⁸ Anadolu'da Şücaaddin Veli Ocağına bağlı olan Alevi ocakları şunlardır. Karpuzu Büyük Hasan Dede Ocağı, Şah kalender Veli Ocağı, Hacı Ali Turabi Ocağı, Cibali Sultan Ocağı, Hacı Mehmed Abdal Ocağı, Hacı Muradı Veli Ocağı. Ayrıca Şücaaddin Veli Ocağının Eskişehir'in Avdan, Ayvacık, Yörük Kırka, Mamuca (Gülpınar) ve Doğançayır Köylerinde talipleri vardır.

Bulgaristan Tekkeköy'de bulunan Otman Baba zaviyesi ile inançsal bağları devam etmektedir. Bulgaristan'da Otman Baba, Musa Baba, Akyazılı Babailer de Şücaaddin Veli Ocağına bağlıdır. Bulgaristan Deliorman, Hasova ve Kırcaali bölgelerinde yaşayan bazı Aleviler Şücaaddin Veli Ocağına bağlıdır.²⁹

²³ Suzan Albek, *Dorylaion'dan Eskişehir'e*, Eskişehir, 1991, s.169.

²⁴Demirtaş Mehmet, *Seyyid Sultan Sücaaddin Veli Ocağında Alevilik 48 Perşembe Işığı*, 2021, s. 32.

²⁵ Köprülü, 1972, 183; Şahin, 2010; 247.

²⁶Ahmet Yaşar Ocak, Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Sufilik: Kalenderiler(XIV-XVII. Yüzyıllar), Ankara, Türk Tarih Kurumu. S. 98-99; Şahin, a.g.m., s. 247.

²⁷Şahin, a.g.m., s. 247

²⁸Mehmet Ersal, *Şücaeddin Veli Ocağı: Balkan Aleviliğindeki Yeri Rolü ve Önemi*, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 2012, Sayı 63, s. 207-230.

²⁹ Demirtaş, a.g.e., s. 28.

Seyyid Ali Koç Baba Ocağı ve Seyyid Sultan Şücaaddin Veli Ocağında Dinî Ritüeller

Ali Koç Baba Ocağında Mürşit makamında oturanlara dede adı verilir. Soy esaslı dedelik sistemi vardır. Dedelerin soyu “Molla” olarak bilinir, Molla soyundan dede olmayan bölgelere dede vekili olarak “dikme baba”³⁰ görevlendirilir. Dikme babalar bazı erkân ve hizmetleri yapabilir. Şücaaddin Veli Ocağında postnişin makamında dede oturur. Posta oturan dede ocağa bağlı taliplerin bütün hizmetlerini görür. Hizmetlerin daha sağlıklı yürütülebilmesi için bazı yerlere baba veya rehber görevlendirilmiştir.

Ali Koç Baba Erkânı ile Şücaaddin Veli erkânı arasında çok büyük benzerlikler vardır. Ali Koç Baba ve Şücaaddin Veli Ocaklarında ikrar veren evli çiftler ceme katılabilirler, her iki ocakta da musahiplik erkânı yürütülür. Ali Koç Baba Ocağında “tarik”³¹ ile hizmet görülür. Şücaaddin Veli Ocağında ise hem tarik hem de Pençe-i Âl-i Âbâ³² ile hizmet yürütülür. Her iki ocakta da dörtlü musahip erkânı vardır. Musahip ritüelinde musahip adaylarının üstü beyaz bir örtü ile örtülür. Cem için dedelerin özel kıyafetleri yoktur. Ali Koç Baba Ocağı dedesi Tarik tutulacağı zaman siyah cübbe ve taç denilen başlık giyer.³³

Ali Koç Baba Ocağında kadınlara “bacı” erkeklere “er” denir. Cem’e katılan kadın ve erkeklere ise “can” denir. Şücaaddin Veli Ocağında erkeklere “taçlı bacı”, kadınlara “saçlı bacı” denir. Onlar da cem de bulunanlara can derler. Her iki ocakta da oturma düzeni aynıdır. Erkekler dedenin sol tarafında, kadınlar sağ tarafında ay şeklinde saflar halinde otururlar.

³⁰Kaynak kişi; Seydi Koç. Dedenin yetişemediği çevreye dedelik hizmetini vekâleten yürüten kişi. Talipler arasından seçilir ve dededen el alır. Musahiplik cemlerini yürütemez. Aşura namazı kıldıramaz, tarikten geçiremez.

³¹Kaynak kişi; Seydi Koç. Mürşit (Dede) öncülüğünde tutulan yol.

³² Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz. Fatma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’den oluşan Ehlibeyti ifade eden terim.

³³ Kaynak Kişi: Seydi Koç.

Ali Koç Baba Ocağında dede olabilmek için aynı soydan gelmesi gereklidir. Dede ocak zade olsa da “taç”³⁴ giymesi gereklidir ve en kıdemli dede tarafından görevlendirilmesi yapılmaktadır. Dikme baba görevlendirilmesi için ise dedelerin elinden taç giymesi gerekmektedir. Dikme babalarda soydan gelme şartı aranmaz. Dikme baba seçilecek kişinin çevresinde sevilmesi, iyi ahlaklı olması ve yol hakkında bilgili olması özellikleri aranmaktadır. Cemlerde hizmet görece Taçlı Babaların da taçlarını dede giydirir ancak ondan sonra hizmette bulunabilirler. Dede ya da babanın cemlerde hizmet yapabilmesi için musahipli olması şartı aranmaktadır.³⁵

Şücaaddin Veli Ocağında postnişinlik vardır ve soydan gelmektedir. Dedelik babadan oğula geçer. Şücaaddin Veli Ocağı çok büyük bir coğrafyaya dağılmıştır hizmetlerin görülmesi için Ocak postnişini bazı bölgelere dikme baba ataması yapar. Dikme babalık için soy takibi yapılmaz o bölgeden topluma örnek olacak kişiler ocak mensuplarının da görüşü alınarak seçilir. Dikme babalar, ikrar, musahip ve dar hizmetlerini yapamazlar.³⁶

Cem (Ayin-i cem) Erkânı

Cem Arapça kökenli bir kelimedir “toplanma, topluluk” anlamına gelmektedir. Toplantı, toplantı meclisi de demek olan cem ayin-i cem olarak da adlandırılır.³⁷ Alevilikte ve Bektaşilikte en önemli ibadettir. Cem ritüelinin kaynağı Hz. Muhammed’ miraca çıkmasından sonra yapılmış olan “Kırklar cemidir”.³⁸ Cem ibadetinin yapıldığı mekâna cem evi denir. Cem köyde büyük bir ede ya da varsa cem evinde yapılır. Cem, pir/mürşit/dede, denetiminde rehber ve zakir’in yönetiminde yapılmaktadır. Cem’de “On iki Hizmet” erkânı yürütülür ve bu hizmeti gören hizmet sahipleri vardır. Cem de görev alan on iki hizmetin sahipleri ayrı ayrıdır. Her hizmetli kendi görevini yapar. Cem sırasında

³⁴Kaynak kişi; Seydi Koç. Taç Hz. Muhammed’in nübüvvet tacıdır. Taç peygamberimizden sonra Hz. Ali’ye ve ondan sonra da onun evlatlarına 12 imama ondan sonrada 12 imam soyundan gelenlere intikal etmiştir.

³⁵ Kaynak kişi; Seydi Koç

³⁶ Mehmet Demirtaş, *Horasandan Balkanlara Seyyid Şücaaddin Veli Ocağı ve Erkânı*. İstanbul, 2018, s. 54-55

³⁷ Ali Yaman, *Alevilik-Kızılbaşlık Tarihi*, İstanbul, 2007, s. 211.

³⁸ Yaman, a.g.e., s. 211.

görev alanlar hizmetine başlamadan önce dedenin karşısında niyaz eder ayağa kalkarak dara durur ve görevini alır. Dede her hizmetli için ya da toplu olarak gülbank okur. Cem bittikten sonra da yaptıkları hizmetler için hizmet duası³⁹ verir. Ali Koç Baba Ocağında on iki hizmet uygulanmaktadır, on iki hizmetten birini yapabilmek için musahipli olma şartı aranmaktadır. Ali Koç Baba Ocağında günümüzde on iki hizmetli sayısı görev yapacak yeterli musahipli talip olmadığından dolayı yedi hizmetli olarak yürütülmektedir. Bu hizmetliler ise şöyledir; Dede, Rehber (İç gözcü), Mumcu Baba (Çırakçı), Âşık Baba (Zakir), Bakırcı Baba (Saki), Kurbanlı Baba, Dış gözcü, Tarıkçı Baba. Tarıkçı Baba Musahiplik Ceminde görev yapar. Diğer cemlerde sadece makamı vardır.

Şücaaddin Veli Ocağında da on iki hizmet yapılmaktadır. On iki hizmetli şu şekilde isimlendirilir; Mürşit (Dede), Rehber, Gözcü (Pervane), Çerağcı (Delilci), Zakir (Âşık, Sazandar), Süpürgeci (Ferraş), Meydancı (İznikçi), Kurbanlı (Sofracı), İbrikar, Peyik (Haberci), Sakkacı, Kapıcı (Ayakçı).

Cem ocaklar arasında ufak değişiklikler olsa da aşağı yukarı aynı isimlerle anılırlar. Ali Koç Baba Ocaklılarının düzenledikleri üç temel Birlik Cem'i vardır. Bunlar şöyle sıralanabilir; Harman Tavı Cemi, Kırk Nevruz cemi, Muharrem Yası Cem'i. Bu cemler bir aksilik olmadığı sürece takvime uygun zamanda yapılırlar. Cemler Harman Tavı Cemi ile açılır, Kırk Nevruz Cemi ile kapanır. Muharrem ayında yapılan ve Kerbela şehitlerinin anıldığı Muharrem Matem Cemi haricindeki Birlik cemlerinin işleyişi aynıdır. İkrar verme Cem'i, Musahip olma Cemi, Taç giyme Cem'i (Hizmet alma cemi) düzenlenen herhangi bir Cem içinde yapılır. Cemler de semaha geçildiği zaman henüz "ikrar" vermemiş genç ve çocuklar da ceme dâhil edilir.

Şücaaddin Veli Ocağında yapılan cem şu şekildedir; Cuma akşamları (perşembeyi cumaya bağlayan akşam) yapılan cem. Hizmet için yapılan cemler: bunların çeşitleri ise; İkrar Cemi, Musahiplik Cemi, Görgü Cemi, Dar Cemi, Düşkünlük Cem'idir. Önemli günlerde yapılan Cemleri ise; Birlik Cemi, Hızır Cemi, Nevruz Cemi, Abdal Musa Cemi, Muharrem Yası Cemi, Adak Cemi, Kırklar Cemi ve Muhabbet Cemleridir.

³⁹ Kaynak kişi; Seydi Koç. Hizmet sahibine hizmet bittikten sonra mürşidin/dedenin okuduğu dua.

Cem’de ibadetin uyum içinde yapılması için bir hizmet sıralaması vardır. Şücaaddin Veli Ocağında hizmet sıralaması şu şekildedir: Cem öncesi gündüz meydan çırağının uyarılması. Dedenin Cem’e gelmesi, cümle niyazının yapılması. Dedenin posta oturması sonrasında dar duasını vermesi. Cem’e gelen taliplerin cümle niyazı yapması ve Kırklar Ceminin teşkili. Cemin başlaması, dedenin başlangıç duasını yapması. Cem’de hizmet alacakların hizmet dualarının dede tarafından yapılması. Cem’e katılanlardan “rıзалık” alınması. Ceme katılanların sorgudan geçirilmeleri. Seccadenin serilip duasının yapılması. Çırağın uyarılması duasının yapılması, Kurban hizmeti ve kurbanın dualanması. Dedenin cemle ilgili konuşması, nefes ve düvaz imam okunması. Kur’an-ı Kerim okunması, Tevhit, Miraçlama, Kırklar semahı ve cem bitirme ve duası.

Ali Koç Baba Ocağında ise hizmet sırası şöyledir; Dedenin ceme gelmesi, çırak uyandırılması. Canların niyaz etmesi, niyazdan sonra dedenin hal hatır etmesi. Sofraların kurulup yemeklerin yenmesi. Yemek sonrası Kur’an’ı Kerim okunması. Dolu dağıtım hizmetinin yapılması, semahların dönülmesi. Hizmet edenler için dedenin duası son olarak da dedenin dağılma duasını vermesidir. Ali Koç Baba Ocağında cemlere Alevi ya da Sünni olsun ocak dışından kimse kesinlikle katılamaz. Ali Koç Baba Ocağının cemlerine evli ve ikrar vermiş canlar girebilir. Cemlerin bazı bölümlerine ikrarlı canlar da katılamaz. Ali Koç Baba Ocağı, cemlerine aynı ocaktan olan genç ve çocuklar semaha dönülmeden hemen önce ceme dâhil edilebilirler. Daha ileri aşama olan musahiplik mertebesine ulaşan canlar, cem erkânlarının bütün bölümlerine katılabilirler.

Şücaaddin Veli Ocağındaki bazı cemlere ikrar vermiş ocaklılar dışındaki Aleviler de katılabilirler. Hususi olarak düzenlenen İkrar Cemlerine ve Musahiplik Cemlerine ise ocak dışından kimse alınmaz. Cuma akşamları düzenlenen Sohbet (İrşat) Cemlerine isteyen herkes katılabilir.

Cem ibadeti esnasında kullanılan Birlik Çırağı, Ali Koç Baba Ocağında üçayaklı ve tek mumluktur. Şücaaddin Veli Ocağında da üçayaklıdır. Her Ocak da bu çırağın, Allah, Muhammed ve Ali’nin birliğini temsil ettiğini söyler. Ali Koç Baba ve Şücaaddin Veli Ocağında cem erkânı şu şekilde işler;

Ali Koç Baba Ocağında ve Şücaaddin Veli Ocağında cemden önce kurban kesilir, yemekler yenir. Dede yemek öncesinde ve sonrasında duasını verir. Yemekler yendikten sonra Cem evine geçilir. Şücaaddin Veli Ocağında çerağcı cem başlamadan önce cem evine gelir dedenin arkasındaki köşeye meydan çırağını uyarır. Cem evine gelen talipler önce kapı eşiğine, kapının sağına ve soluna son olarak da kapının üst eşiğine niyaz edip cem evine girerler. Cem, dedenin cem evine gelmesi ile başlar. Dede içeri girince canlar ayağa kalkarlar. Dede posta niyazını yapar, post duasını yaptıktan sonra yerine geçer. Dedenin önce gelen canlar posta niyaz eder. Sonra gelenler Dedeye niyaz eder. Ali Koç Baba Ocağında Dede önce sağındaki ve solundaki Taçlı Babalarla⁴⁰ niyazlaşır. Sonra Cem’de bulunanlarla niyazlaşır.

Cem başlamadan önce ceme katılan canların birbirinden razı olması gerekir, aralarında herhangi bir sorun olmaması var ise çözülmesi gereklidir. Bu amaçla cem başlamadan önce rızalık alınması gereklidir. Ali Koç Baba Ocağında küskün dargın sorgusu cemden önce halledilir sorunu çözülmeyen talipler ceme katılamazlar. Cem başlarken rehber şöyle seslenir; *“Erenler hû gönlünde ağrısı, uğrusu olan söylesin, olmayan hak pak niyaz eylesin. Eyvallah erenler, babalar tarik tutacak ne dediniz canlar ne dediniz kardeşler”* diyerek üç kez tekrarlar Cemde bulunanlar de üç kez *“eyvallah”* diyerek karşılık verirler. Sonra Dede şu duayı okur; *“Bism-i Şah Allah Allah, Canlar birbirlerinin kusurlarından geçmiş ola, Hak evliyada geçmiş ola. Ya Ali hû”* der. Şücaaddin Veli Ocağında ise dede cem başlamadan rızalık alır, herkesin birbirinden razı olmasını ister. Aralarında dargın ve küskünlük olan varsa meydana çıksın der. Ceme hitaben *“Gönüller bir mi erenler”* diyerek üç defa sorar. Cemde bulunanlar üç kez *“Allah eyvallah”* der ve birbirlerinden razı olduklarını beyan ederler. Dede bundan sonra *“ortaya niyaz edelim”* der ve herkes niyaz eder. Sonra cemdekiler yanındaki can ile *“Hû”* diyerek selamlaşır. Bu selamlaşmaya *“Nişan alma”* denir. Dede bir gülbank okur ve cem birleşmiş olur.

Rızalıklar alındıktan sonra cemde hizmet görececek görevlerini alabilmek için dedenin karşısında dara dururlar. Dedenin duasını alan hizmetliler görevlerinin başına geçerler.

⁴⁰Kaynak Kişi; Seydi Koç. Cemlerde görev alan on iki hizmet görevlilerine Taçlı Baba denir.

Ali Koç Baba Ocağında rehber (İç gözcü) görevini aldıktan sonra dede dâhil herkes çorabını çıkartır⁴¹. Hizmetini alan Mumcu Baba (Çırakçı) gelir çırak uyarılır. Şücaaddin Veli Ocağında dede ve çırakçı çırağı uyarır. Bu çırağa “Taht-ı Muhammediye” veya “Horasan çerağı” derler. Ali Koç Baba Ocağında çıraklar uyarıldıktan sonra “hoş geldiniz niyazı”⁴² için beş can dedenin karşısına geçer. Görev alan beş can önce dedeyle sonra cemde bulunanlarla niyazlaşır. Bu yapılan niyaz işlemine “sefalaşma”⁴³ denir. Niyazlaşmadan sonra dede düzenlenen cemin özelliğine göre açıklayıcı bir konuşma yapar. Dedenen sonra konu ile ilgili konuşmak isteyen canlar olursa onlar da konuşabilirler. Konuşmalar bittikten sonra Kur’an-ı Kerimden çeşitli sure ve ayetler okunur.

Şücaaddin Veli Ocağında Ali Koç baba Ocağından farklı olarak belli aralıklarla “car çekme” ve “ibrik-leğen” (Selman suyu) hizmeti yapılır. Değişik bir hizmet ise ceme katılanların görgüsünün yapılmasıdır. Görülme hizmeti şöyle olur; Dede gözcüden seccadeyi getirmesini ister, gözcü seccade elinde dara durur ve seccade yere serilir. Dede seccadenin dört köşesine niyaz eder ve duasını verir. Cemde hizmet edecekler başta olmak üzere ceme katılan ve görülmek isteyen talipler sırayla seccadenin dört köşesine niyaz ederler. Sonra dede öncülüğünde cemde bulunanlar topluca tövbe ve istiğfar eder. Tövbe esnasında sağ el kalp üzerinde tutulur. Tövbenin sonunda dede duasını verir. Âşıklar tövbe düvazı okurlar. Hizmet alacak canlar sırayla eşleriyle birlikte önce ortaya cümle niyazı yapar, sonra dedeye niyaz ederler. Dara dururlar ve görülme tercümanını okurlar. Seccadenin sol tarafına taçlı bacı sağ tarafına saçlı bacı dikilir. Dede dualarını verir. Sonra dede darda duranları cemde bulunanlara üç defa sorar, onlarda “Allah eyvallah” derler. Dede gelen olumlu cevaptan sonra çiftin üstüne çarşaf örtülür. Nad-ı Ali Duası ve Yedullah ayeti okunur. Beş kez pençe çekilir. Ayet-el Kürsi ayeti ve Kevser suresi ve Rabbiyesir duası okunur böylece canların

⁴¹ Kaynak kişi; Ali Uslu. Allah Teâlâ, Hazret-i Mûsâ’ya mukaddes Tuvâ Vadisi’ne geldiğinde “Nalinlerini çıkar!” diye emretti. Çünkü orası Hak Teâlâ’nın huzuru, yaygısıydı ve oraya ayakkabıyla basılması uygun değildi. Ayrıca orada yalınayak yürümek, tevazu ve edep gereği idi. Hz Musa’nın yaşadığı bu olayı anmak için cemde çorap çıkarılır.

⁴²Kaynak kişi; Seydi Koç, Ali Koç Baba Ocağında Çıraklar uyarıldıktan sonra cemde görev alacak hizmetlilerin dede ve cemde bulunanlarla niyazlaşması.

⁴³ Kaynak kişi; Seydi Koç. Ali Koç Baba Ocağında ceme katılan canların bir birbirleriyle selamlaşması.

senelik görgü işlemleri yapılmış olur. Dede duasını verir, dedenin etrafı tavaf edilir dedenin eli göğsündedir, nübüvvet mührü öpülür sonrasında dedenin avuç içi öpülür ve dedenin karşısında dara durulur. Dede duasını verir hizmet gören canlar seccadenin köşelerinden tutarlar devamında dede bir dua daha verir.

Görülme hizmetinden sonra saka suyu hizmeti görülür saki ve yardımcıları ceme katılanlara saka suyunu dağıtırlar. Dede duasını verir Zakirler mersiye okur. Ali Koç Baba Ocağında Kur'an-ı Kerim okunması bittikten sonra "dolu" ⁴⁴ (dem) erkânına geçilir. Dolu salma (dağıtım) hizmetine Muhabbet dolusu ile başlanır. Muhabbet dolusu bittikten sonra Âşık Baba hizmetini alır. Bahçe donatımına⁴⁵ geçilir. Dolu dağıtımını yapılırken âşık baba nefesler söyler. Dede dolu dağıtımından sonra tercüman okur.

Şücaaddin Veli Ocağında farklı bir hizmet olarak dede ceme katılanlara miraç olayını anlatır. Bazen de zakir Miraçlama deyişini sazsız olarak nesir veya nefes olarak okur. Miraçlama okunurken bacılar ayakta dururlar. Sonra dört bacı "Kırklar semahını" dönerler. Kırklar semahından sonra semah dönen dört bacı "özür" gezer bu sırada zakir özür düvazı okur. Kırklar semahı bittikten sonra isteyen talipler dededen izin aldıktan sonra semah dönerler.

Ali Koç Baba Ocağında dolu dağıtımını sona erdikten sonra, rehber "buyurun semaha" der ve âşık baba semaha kalkacaklar için semah nefesleri okur. Semaha önce erkekler kalkar. Semah iki kişi ile dönülür. Semaha kalkan canlardan, küçük büyüğe niyaz eder; iki can da semaha başlarken ve bitirdikten sonra dedeye niyaz eder. Erlerin semahı bitince rehber dedeyi semaha davet eder. Dede semaha kalkınca cem'de bulunan herkes ayağa kalkar. Dede yerine oturunca semah gülbankını okur. Erlerin semahından sonra bacılar semaha kalkar. İlk semahı ana

⁴⁴ Kaynak kişi; Ali Uslu. Kırklar Ceminde Hz. Muhammedin bir tek üzüm tanesini ezip kırk kişiye paylaşması inancına göre dostluğun ve paylaşmanın önemini belirtmek için dağıtılan şerbet.

⁴⁵ Kaynak Kişi; Ali Uslu. Erkek ve kadın müritlerin birlikte katıldığı zikir meclisleriyle ilgili olarak etrafta çeşitli iftiralara uydurulmaya başlayınca Hoca Ahmet Yesevi, pamukla ateşin içine konulduğu ağzı mühürlü bir hokkayı Maveraünnehir ve Horasan âlimlerine gönderir. Hokka açılıp pamuk ve ateşin birbirine hiç tesir etmediği görüldüğü zaman Hoca Ahmet Yesevi'nin kerameti anlaşılabilir olur.

bacı ve bir bacı döner. Bu esnada tüm bacılar ayağa kalkarlar. Bacıların semahı bitince rehber herkesi buyurun canlar “Kırk erenlere” diyerek kırklar semahına davet eder. Cemdeki bacılar bir yerde erler bir yerde halka şeklinde kırklar semahını dönerler. Kırklar semahını dede oturarak elleriyle tempo tutarak icra eder. Kırklar semahından sonra herkes yerine oturur. Dede kapanış duasını yapar. Dede Cem’de hizmet edenleri karşısına alır. Hizmetleri için gülbank okur. Rehber son kez cemdekilerden helallik ister. Onlar da “haklarımız helal olsun.” derler. Böylece cem son bulmuş olur.

Şücaaddin Veli Ocağında cemin sonunda dede cem birleme için o gün yapılan ibadette hata varsa söylenmesini ister ve üç kez sorar cemde bulunanlar da üç kez “Allah eyvallah” der. Dede hizmet edenler için ceme katılanlardan helallik ister. Ceme katılanlar “Allah eyvallah” der. Dede “Bende hakkımı helal ediyorum” der. Cemde bulunanlar hep beraber meydana niyaz ederler. Ceme katılanlar birbirleriyle “Hû erenler” deyip esenleşirler. Dede bir gülbank okur. Dede cemde hizmet edenleri karşısına alır hizmetlerinin kabul olması için duasını okur. Âşık hizmet bitirme düvazını okur ve cem bitirilir.

Ali Koç Baba ve Şücaaddin Veli Ocaklarında Uygulanan Ritüeller.

İkrar Verme ve İkrar Cemi

İkrar kelime anlamı olarak saklamayıp doğruca söyleme, bildirme, benimseme, kabul etme anlamına gelir. İkrar vermek ise; söz vermek, mürşide teslim olma da verilen söz, yemin etme anlamlarına gelmektedir. Alevilik yoluna girmek ve hayatının bundan sonraki kısmını bu yolun kurallarına göre devam ettirmek isteyenler için yapılan törenlere İkrar Cemi denir. Talip ikrar vererek Alevilik yolunun, “Şeriat, Tarikat, Marifet ve Hakikat” kapılarından ikincisi olan Tarikat kapısından içeri girer.

Ali Koç Baba Ocağında ve Şücaaddin Veli Ocağında ikrar vermek şarttır. İkrar vermeye “*ele yapışma*” denir. İkrar vermeyen canlar herhangi bir Ceme katılamazlar. İkrarı evli olan canlar verir. İkrar verirken erkek ve kadın tek bir kurban keserler ve Mürşidin huzuruna kadın ve erkek birlikte götürülürler. Ali Koç Baba Ocağından farklı olarak Şücaaddin Veli Ocağında talip ikrar verdikten sonra her yıl Görgü Cemine katılıp görgüden geçmek zorundadır. İkrarında duramayan talip düşkün

olarak ilan edilir; maddi ve manevi cezalara çarptırılabilir. Şücaaddin Veli Ocağında dede ikrar verecek çiftin ailelerinin de İkrar Cemine katılmalarını ister cemde ailelere rızalarının olup olmadığını sorar.

İkrar Ceminde, ikrar iki şekilde alınmaktadır ilki Peñçe-i Âl-i Âbâ ikrar almadır. Alevi- Bektaşî inancında Hz. Muhammed'in birinci "Hudeybiye Biatını Peñçe-i Âl-i Âbâ ile aldığına inanılır. Bu biat alma Fetih suresi onuncu ayetine dayandırılmıştır. İkinci biat ise Hz. Muhammed'e, şecere-i Rıdvan ağacı (Tuba ağacı) altında olmuştur. İkrar verenler çok sayıda olduğu için Hz. Muhammed Rıdvan ağacından kopardığı bir dal ile ikrar almıştır. Bu biat da Fetih suresi 18. Ayete dayandırılmaktadır.⁴⁶

İkrar verecek evli çift boy abdestlerini alırlar. Temiz kıyafetlerini giyerler. Rehber ikrar verecek taliplere kuşaklarını bağlar. Tarikat abdestini nasıl alacaklarını anlatır. Rehber içeri girmeden önce dua okur ve kapıyı açar. İçeri girmeden önce kapı eşiği niyazını yapar. Rehber yanında Alevilik yoluna girecek, ikrar verecek taliplerin olduğunu söyler. Dedenin onayını aldıktan sonra rehber önde talipler arkada eşiğe basmadan sağ ayaklarıyla içeri girerler. Üç adım ilerledikten sonra rehber bir tercüman okur. Rehber ve talipler dedenin önünde dara dururlar rehber Araf suresinin yirmi üçüncü ayetini okur. Rehber Ceme katılanlara hitaben dara duran taliplerden incinen alacağı olan var mı diye sorar. Biraz beklerler tekrar sorar. Dede ve cemde bulunanlar "Eyvallah" derler. Talipler Dedeye niyaz ederler. Dede talipleri karşısına alır, talipler diz çöker vaziyette dururlar. Rehber bu esnada biraz geride durur. Dede talipleri sağ ellerini avucuna alır yol hakkında bilgilendirici konuşma yapar sorular sorar. Talipler Dedenin konuşması bitince "Allah eyvallah" diyerek kendilerine söylenenleri kabul ettiklerini beyan ederler. Dede duasını verir ikrar verme erkânı sona erer. Talipler rehberin yanında cemde bulunanların yanlarına giderek tebrikleri kabul ederler.

Şücaaddin Veli ocağında uygulanan ikrar ritüelinde ki farklılıklar ise şöyledir; Rehber taliplere tarikat abdestinin cem evine girmeden nasıl alınacağını anlatır. Taliplerin üzerine çarşaf örtmeden şeriat abdestini aldırır. Sonra rehber taliplerin omuzlarına çarşafı yarıya kadar örter. Dede taliplerden yemin alır talipler dedeye niyaz ederler. Rehber çarşafı

⁴⁶ Demirtaş, a.g.e., 185-186.

tamamen örter. Nad-ı Ali duası, Yedullah ayeti okunur. Pençe çekilir, el ikrar veren taliplerin üzerine değer. Kevser suresi ve Rabbiyesir duası okunur. Dede ikrar duasını verir Teslima duasını⁴⁷ okur. Rehber ve yeni ikrar veren talipler Dedenin etrafına tavaf ederler ve seccadenin üstünde ayakta durular. Dede duasını verir. Rehber taliplere; “Sizi sizden aldık tekrar sizi size veriyoruz” der. Dede duasına devam eder. Ceme katılanların tebrikleri kabul edilir ve ikrar verme Cemi sona erer.

Musahiplik ve Musahiplik Cemi

Musahiplik Arapça kökenli bir kelimedir, “Arkadaşlık yapmak, eşlik etmek ve refakat etmek” anlamlarına gelmektedir. Musahip ise, “arkadaş, sohbeti güzel olan” demektir.⁴⁸ İki kişinin hem bu dünyada hem de ahiretteki kardeşliği demektir Musahiplikle iki can adeta bütün yönleriyle bir can haline gelir. Alevi geleneğinde öz kardeşinden daha kıymetli, daha üstündür. Musahip olacaklar, birbirini çok iyi tanımalıdır. Alevi geleneğinde, daha önce ikrar vermiş olan veya kan bağı taşımayan evli iki kişinin eşleri ile dedenin ve cem topluluğunun önünde, yaşamları boyunca kardeş kalacaklarına, birbirlerini koruyup kollayacaklarına, birlik ve beraberlik içinde yaşayacaklarına dair söz vermeleri şeklinde gerçekleştirilen bir Musahiplik Cemi erkânı ile kurulan manevi kardeşliktir.

Ali Koç Baba Ocağında ve Şücaaddin Veli Ocağında ikrar verip yola giren talipler ilerleyen zaman içerisinde musahiplik kurumuna dâhil olurlar. Kendi yapılarına uygun aynı ocağa mensup canlarla ömür boyu sürecek kardeşlik sürecine girmek için musahiplik yoluna girerler. Bunun için anlaşabildikleri diğer ikrar vermiş aile ile rehber aracılığıyla dedeye müracaat ederler. Dede kendisine gelen bu talebi uygun görürse iki aileye birbirlerini tanımaları için yaklaşık bir yıl süre verir. Bu süre zarfında iki aile gerçekten birbirlerini tanıdımlarsa, birbirlerine kefil iseler ve birlerine tahammül edebileceklerse dede bu musahip adaylığını onaylar.

Ali Koç Baba Ocağında dedenin uygun görmesinden sonra Musahiplik Cemi düzenlenir ya da yapılacak ilk Harman Tavı Ceminde, Kırk Nevruz Ceminde, Muharrem Yası Ceminde musahip adaylarının

⁴⁷ Ahzap suresinin elli altıncı ayetidir.

⁴⁸ Mehmet İpsirli, Musahib, DİA, c.31, İstanbul, 2020, s. 230-231.

katılım erkânı gerçekleştirilir. Musahiplik Cemine sadece musahipli olan çiftler katılabilir. Kesilen kurbandan da ancak musahipli çiftler yiyebilir. Ceme katılanlar dedenin öncülüğünde rızalık verirler. Musahiplik Ceminden sonra iki evli çift “tamamlı” olur. Ali Koç Baba Ocağında musahip kardeşliği musahiplerden biri ölünce sona erer. Musahiplerden birisi öldüğü için “yarımlılık”⁴⁹ hali oluşur. Yarımlılık hali ancak başka evli bir çiftle kurulacak musahiplikle yeniden oluşturulur.

Şücaaddin Veli Ocağında ise ayrı bir cem düzenlenir. Musahiplik Cemindeki işleyiş de büyük oranda aynıdır. Musahip olacak çiftlerin hazırlanması, erkâna dâhil edilmesi, erkânda yapılanlar da benzer özellikler gösterir. Musahiplik Ceminde on iki hizmet yapılır ve lokmalar dağıtılır. Ali Koç Baba Ocağında Tarik erkânı uygulanırken Şücaaddin Veli Ocağında “Pençe- i Âl-i Âbâ erkânı uygulanır. Şücaaddin Veli Ocağında bir kez musahip olunur. Musahip kardeşlerden birisi öldüğü zaman kalanlar tekrar musahip olamaz. Eşi ölen kişi başka birisi ile evlenirse yine eski musahipleriyle musahip olamazlar.

Musahip olurken iki çift talip birbiriyle musahip olurlar. Yani; dört can bir can olurlar. İçlerinden bir kişi düşkün olsa; dördü de düşkün sayılırlar. Düşkünlük erkânı da benzerlikler içerir. Düşkünlük suçunun niteliğine göre on bir yıla kadar cezalar verilebilir. Düşkünlüğün kaldırılması için ceza alan taliplerin pişmanlık gösterip ocaklarında ikrar tazelemeleri gereklidir. Rehber aracılığıyla dedeye ulaşan talip ya da talipler dedenin uygun görmesi ile düşkünlüklerinden kurtulabilirler. Bunun için bir kurban kesip cem içerisinde ikrar tazeleyip tekrar ocaklarına geri dönebilirler.

İrşat Cemi (Gençlik Bayramı)

Ali Koç Baba Ocağında ve Şücaaddin Veli Ocağında geleneksel Alevilikte olduğu gibi evli olmayan canlar ceme katılamaz. Gençlere ve çocuklara Aleviliği ve ocaklarında uygulanan erkânları öğretmek için öğretici cemler düzenlenir. Gençler ve çocuklar aileleriyle veya yalnız katılabilirler. Bu cemde on iki hizmet erkânı uygulanmaz ve kurban hizmeti olmaz. Ceme katılanlar evlerinden “lokma” adı verilen yiyecekler getirirler. Her iki ocak dedeleri de bilgilendirici sohbetler

⁴⁹ Kaynak kişi; Abidin Ağırbaş, Ali Koç Baba Ocağında Musahip kardeşlerinden birinin ölmesi durumunda oluşan durumdur.

yaparlar. Âşıklar nefes, deyiş ve düvaz imam okurlar. Semah dönmesini öğrenirler.

Dolu (Dem) Erkânı

Dolu hizmeti saki hizmeti, dem hizmeti olarak da bilinir. Doluyu dağıtan kişiye “saki, dolucu, demci” adları verilir. Alevilerin dolu, dem dedikleri bu hizmettir. Tarihî çok eskilere dayanan bir gelenektir.⁵⁰ Dolu hizmetinin temelinde Miraç hadisesi yer almaktadır. Kırklar Cemi olarak adlandırılan cemde, ilk dolu Hz. Muhammed ve kırklar tarafından alınmıştır.⁵¹

Ali Koç Baba Ocağında dolu hizmeti vardır. Cem için toplanıldığında yemek yenir, yemekten sonra Kur’an-ı Kerim okunur. Dualar ve gülbanklardan sonra dolu hizmetinde şerbet dağıtılır. Dolu deyince akla elma, nar, üzüm suyu ve bunlardan yapılan şerbet gelir. Dolu hizmeti sırasıyla Muhammed Ali dolusu, Üçlerin dolusu, Yedilerin dolusu, On iki imamların dolusu, Kırkların dolusu ve Sunaların dolusu şeklindedir. Altı aşamada dolu hizmeti gerçekleşir. Çok sık olmasa da Cem’e katılan canlardan bazıları Ali Koç Baba ve Hasan Dede için bir dolu salmak isterse yedinci dolu olarak Koçlu Baba dolusu ve Hasan Dede dolusu da salınır. Doluyu Bakırcı Baba taksim eder. Dolu hizmeti musahipli bacılar tarafından gerçekleştirilir. Genelde üç bacı altı seferde dolu dağıtımını yapar. Dolu dağıtımına dededen başlanır. Daha sonra Taçlı Babalara dağıtılır. En son olarak da cemde bulunan canlara dolu dağıtılır. Şerbeti dağıtan musahipli bacı hangi doluyu verdiğini şerbeti alana söyler. Şerbeti alan da dolunun niteliğine göre: “*Eyvallah erenler Hû üzerimize geldi (Muhammed Ali) dolusu (Muhammed Ali’nin) dolusunu içelim (Muhammed Ali’nin) aşkına, muhabbetimiz aşkına*” der. Yanındakiler “aşk olsun!” der, şerbeti içer. Şerbeti dağıtan bacı içen kendisinden büyükse elini öper, küçükse elini öptürür. Bardağı alıp geçer. Sonra şerbeti içen yanındaki üç kişiyle sefalaşır. Şerbeti dağıtan geçmeden sefalaşma yapılmaz. Sefalaşanlar elleriyle tokalaşır bir kere omuzlarına çapraz gelecek şekilde niyazlaşırlar. Dolu dağıtım sırasında âşık nefes okur. Dede dolu dağıtım sonrasında gülbank okur.

⁵⁰ Mehmet Eröz, Türkiye de Alevilik Bektaşılık. 1990, Ankara, s. 124.

⁵¹ Mehmet Ersal, Alevi İnanç Sisteminde Dem Kültü ve Dem Geldi Semahları, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Dergisi, 2016, sayı. 77, s. 129.

Şücaaddin Veli Ocağında dolu erkânı şu şekilde yapılır; Sakiler doluyu (Şerbet) büyükçe bir kaba koyar meydana dara durur. Dede darda duran sakilere bir gülbank okur. Dedenin duası bittikten sonra saki dolu dağıtımına dededen başlar. Dede kendisine ikram edilen doluyu başparmakları yukarı gelecek şekilde iki eliyle tutar ve avucunun içine alır, bir tercüman okur. Dede kendisine sunulan şerbeti aldığı zaman cem katılan canlara dönerek "*hayır himmet erenler*" der. Ceme katılanlar da yanıt olarak; "*himmeth erenlerden*" der. Devamında dede şerbeti içer. Bundan sonra saki ceme katılanlara kendisine yardım eden canlarla erkeklerden başlayarak sunar. Dolu bir yudumda içilir, başparmak yukarı doğru tutulur ve içen Hak, Muhammed, Ali diyerek içer. Dolu hizmeti tamamlandıktan sonra saki dolu bardağını alarak dedenin önünde dizleri üstünde durur. Ceme katılanlara hitaben şöyle der; "*Elimizde yoktur kantar terazi, herkes hakkına oluyor mu razı?*" ceme katılanlarda da yanıt olarak "*Allah eyvallah*" der. Dede, sakiye ve yardımcılarına duasını verir saki ve yardımcıları duasını aldıktan sonra dolularını içer. Böylece dolu erkânı tamamlanmış olur.

Kurban Kesme Ritüeli

Kurban kelime anlamı olarak Allaha yakınlaşmaktır. Alevilikte kurban, Allah'la ibadet olarak yakın olmak niyetiyle kesilir. Alevilerde kurban kendini "*yola kurban etmek, yol uğruna canını vermek* verdiği ikrarda durmak anlamındadır. Ali Koç Baba Ocaklarında ve Şücaaddin Veli Ocaklarında cemden önce kesilen çeşitli kurbanlar vardır. Bunlar; İkrar kurbanı, musahip kurbanı, dardan indirme kurbanı Muharrem matemi (aşure) kurbanı, düşkün kaldırma kurbanı, birlik kurbanı, Sultan Nevruz kurbanı. Farklı olarak Şücaaddin Veli Ocağında Hızır orucu kurbanı ve Hıdırellez bayramı kurbanı vardır.

Ali Koç Baba Ocağında ve Şücaaddin Veli Ocağında kurban için genellikle ayrı bir cem yapılmaz. Kurbanı adayacak olan ocaklı yapılacak herhangi bir cemde bunu yerine getirebilir. Aynı zamanda düzenlenecek olan bir ceme de kurbanını katabilir. Kurban, tüm Alevilerde olduğu gibi Ali Koç Baba Ocağında ve Şücaaddin Veli Ocağında da çok önemlidir. Kurban kesilmeden kesinlikle cem yapılmaz. Ali Koç Baba Ocağında Hz. İsmail için kesilen kurbanı "Büyük kurban", Cebrail için kesilen kurbanı ise "Küçük kurban" denilir. Kurban olarak koç-kuzu kurbanı tercih edilir. Şücaaddin Veli Ocağında İkrar, Görgü ve Dar Cemi gibi cem sahibinin

bulduğu cemlerde kurban mutlaka kesilir. Şücaaddin Veli Ocağında cemde dağıtılmak üzere kesilen kurbanın karaciğer ve yürek kısımlarına “Canbaş lokması” denir. Lokma hizmeti için meydana gelen lokmacı hizmetini görecekler kesilen kurbanların etleri ile dara durup dedenin karşına geçerler dede lokmacılara dua verir. Ali Koç Baba Ocağında Harman Tavı Ceminde “*Cebrail*”⁵² denilen horozlar kurban olarak sunulur. Kurban için kesilecek hayvanın erkek olması tercih edilir. Kesilecek hayvan; sağlam olmalı, kusuru olmamalı ve güçlü, kuvvetli bir görünüme sahip olmalıdır. Kesilen kurbanın kemikleri kırılmaz; köpeklere verilmez. Uygun bir yer varsa gömülür veya yakılır. Eskiden Ali Koç Baba Ocağında kurban kesecek kişi kurbanlığı kendisi yetiştirir ve keserdi.⁵³

Ali Koç Babalılarda değişik bir ritüel de “*kansız kurban*” adı verilen kurbandır. Evlerde pişirilen ve ceme getirilen ve “*kolaç*” adı verilen hamur işidir. Trakya’daki Ali Koç Baba Ocaklılarında kolaçın yanında mevsimine göre meyve de verilir; bu çoğunlukla kiraz olur. Ali Koç Babalı Ocağında cemlerde dağıtılan hamur işine” Hızır lokması”⁵⁴ adı da verilir. Eskiden Hızır lokması çeşitli hamur işlerinden yapılan yiyeceklerden oluşurdu. Günümüzde poşetlenmiş bisküviler lokma olarak sunulmaktadır. Cemde herkese Hızır lokması dağıtılır ve lokmayı alan kişi bir kısmını yanındakilerle paylaşır. Geri kalan kısmını ise ceme katılmayan aile fertlerine götürür. Alevilerdeki inanca göre, Hızır’ın adı anılarak ikram edilen her yiyecek ve içecek Hızır lokması sayılır.

Şücaaddin Veli Ocağında da kansız kurban benzer uygulama vardır. Talipler ceme gelirken evlerinde yaptıkları çeşitli yiyecekleri getirirler. Bunlara genel anlamda “*lokma*” ismi verilir. Ceme katılanlar, Ceme gelirken çeşitli hamur işleri, meyve, kuruyemiş, bisküvi, tatlı vb.

⁵² Kaynak Kişi: Ali Uslu. İbrahim Peygamber her gelene sofraya yedirir, içirmiş. Bir gün ansızın, Cebrail insan şeklinde misafir olarak gelmiş. Bütün hayvanlar kırdığı için zorda kalmış. O an için bir (büyük baş) hayvan kesmesi imkânsız olunca, kümeden bir horoz getirip kesip pişirmiş. Cebrail ben yemekten içmekten uzağım deyip kendini tanıtmış. Hz. İbrahim Peygamber, misafirine kurban olarak horoz kestığı için, tarikatlarda kesilen horoza “*Cebrail*” kurbanı denilmiştir.

⁵³ Kaynak Kişi: Ali Uslu

⁵⁴ Kaynak kişi; Seydi Koç. Alevilerdeki inanmalara göre, Hızır’ın adı anılmak şartıyla, ikram edilen her türlü yiyecek.

yiyecekleri getiriler ve cemde lokma hizmetini görecek kişilere teslim ederler. Lokma hizmeti sırası geldiğinde dede huzuruna gelen bu lokmaları dualar ile ceme katılanlara dağıtılır ve hep beraber yenir. Lokmalar yendikten sonra dede duasını verir.

Dar Erkânı

Alevi ibadet erkânının içerisinde yer alan hizmet erkânlarından birisi de dar hizmetidir. Ahirete intikal etmiş ikrarlı ve musahipli bir Alevi'nin ardından yapılan bir *rızalık alma, helalleşme* cemidir. Bu rızalık ve helallik alınmazsa merhumun ruhunun darda kalacağına inanılır.

Ali Koç Baba ve Şücaaddin Veli Ocaklarında dar hizmeti ölen kişiye dardan indirmek için düzenlenir. Ali Koç Baba Ocağında devam eden herhangi bir cemde yapılır. Şücaaddin Veli Ocağında ise ayrı bir cem düzenlenir. Dardan indirme erkânı şöyle başlar; Dede ölen bir canın velisi veya vasilerinin isteğiyle dar hizmetini başlatır. Ölen kişinin yakınları ölümünün kırkıncı günü veya birinci yılında dardan indirmek için bir kurban keser. Ölen kişinin yaşadığı süre zarfında ilişkili olduğu insanlarla helalleşmesi ve varsa onların haklarının ödenmesi için yapılmaktadır. Bu cemde ölenin musahibi, velisi veya mirasçısı ölen kişi adına dedenin karşısında dara durur. Dede cemde bulunanlara merhumun ödenmemiş borcu veya alacaklı olan kişiler varsa meydana çıkıp söylemesini ister. Ölen kişinin dara duran yakınları gereğini yapacaklarını ilan ederler. Alacağı veya hakkı olan varsa meydana çıkıp söyler. Sonra ceme katılanlar "*Biz gönül birliğiyle suçlarından vazgeçtik, Allah da affetsin. Ruhü şâd olsun*" derler. Dede duasını verir, Zâkirler ölünün ruhunu kutlu kılmak amacıyla nefes ve düvaz imam okurlar.

Muharrem Ayı Ritüelleri

Alevilik ve Bektaşilikte, Kerbela olayı Muharrem ayında yaşandığı için büyük öneme sahiptir. Muharrem ayının başlaması ile on iki güne kadar oruç tutulur. Muharrem orucunun bitiminde aşure pişirilir ve kurban kesilir.

Ali Koç Baba Ocaklarında Muharrem orucu on gün tutulur. Oruç, on birinci günün öğle vaktinde bitirilir. Aşure topluca pişirilir, oruç aşure ile topluca açılır. Muharrem Cemi, Muharrem ayının on birinci günü akşamı düzenlenir. Muharrem Ceminde tüm ikrarlı ve musahipli taliplerin ortak katkısı ile bir koç kurban kesilir ve cem düzenlenir. Muharrem Ceminde

taliplerin ortak katkısı ile alınan koç kurbanın yanı sıra, talipler arasından isteyenler şahsi olarak kurban kesebilir. Muharrem Ceminde on iki imamı temsilen on iki adet çırak uyarılır, uyarılan çıraklar cem süresince yanar. Muharrem Ceminde, diğer cemlerde uygulanan dolu ritüeli uygulanmaz. Muharrem Ceminde, diğer cemlerde uygulanmayan saka suyu ritüeli⁵⁵ uygulanır. Muharrem Ceminde hizmet alan erlerden birisi erkeklere hizmet alan bacılardan birisi ise kadınlara temiz bir su ile “gözlere sürme çekerler.”⁵⁶ Âşık Baba mersiyeleri okurken hizmet edenler de “saka suyunu” dağıtır ve bu arada sürme çekme işlemi de tamamlanır. Saka suyu dağıtımı bittikten sonra kırklar semahı dönülür. Kırklar semahı dönüldükten sonra dede kapanış gülbankını okur. Cemde hizmet gören canları önüne çağırır, yaptıkları hizmetler için duasını verir. Rehber cemin bittiğini ilan eder böylece Muharrem Cemi bitirilmiş olur.

Ali Koç Baba Ocaklılarında Muharrem ayında uygulanan bir ritüel de “şehitler namazı”⁵⁷ ritüelidir. Ali Koç Baba Ocaklıları Muharrem ayında ocaklı dedenin önderliğinde elli rekâtlı şehitler namazı kılarlar. Şehitler Namazının on rekâti, muharrem ayının dokuzuncu gününün, onuncu gününe bağlandığı akşamı, akşam ile yatsı arasında kılınır. Diğer kırk rekât ise muharrem ayının onuncu gününün öğle ile ikindi arasında kılınır. Şehitler namazını dede kıldırır, rehber müezzinlik görevini yapar. Çırak önde yanar, dede uydum on iki imamlara diye niyet eder. Namaz bitiminde dede duasını verir.

Şücaaddin Veli Ocağında Muharrem orucu on iki gün tutulur, on ikinci gün öğleden sonra açılır. Ayrıca üç gün “masum-u pak” için şükran orucu tutulur. İki günde “bayram orucu” tutulur. Şücaaddin Veli ocağında yedinci gün şerbet dağıtılır. Kurban on ikinci gün öğleden sonra

⁵⁵ Kaynak Kişi: Ali Uslu. Saka hizmeti ile Hz. Hüseyin ve Kerbela şehitleri anılır, onların anısına su dağıtılır ve mersiyeler okunur. Saka suyunu imam Hüseyin aşkına dağıtırız. Hz. Hüseyin inancı, yiğitliği ve dürüstlüğü simgeler ve biz onu sevgiyle anarız.

⁵⁶ Kaynak Kişi: Ali Uslu. Hz. Nuh ile gemi içerisinde bulunan insanların gözleri suyun rutubetinden iyi göremez olmuştu ne zamanki Muharrem’in onuncu günü selamete kavuştular. Allah bu durumdan kurtulmaları için Hz. Nuh’a gözlerine sürme çekmelerini vahyetmiştir. Gözlerin hastalık görmemesi için gözlerin sürmelenmesi bizde, Aşura Matemi Yas Ceminde uygulanır. Bizler Hz. Muhammet’in “Kim aşure günü sürme sürünürse, ebediyen göz ağrısı çekmez.” dediğine inanırız.

⁵⁷Kaynak kişi; Seydi Koç. Kerbela’da şehit edilen Hz. Hüseyin ve şehit edilen yetmiş iki canın anısına kılınan namazdır. Caferi Fikhına göre kılınır.

kesilir. Aşurede kurbanla birlikte sunulur. Muharrem orucu tutulma süresince cem yapılmaz. Muharrem orucu bitince Birlik Cemi yapılır. Oruç sürecinde çerağ kara çarşafa sarılır, sazlar bağlanır, aynalar ters çevrilir. Birlik Ceminde çerağın siyah örtüsü çıkarılır, sazların bağları çözülür ve çerağ uyarılır. Semah dönülmez Kербela acısını anlatan mersiyeler okunur.

Nevruz (Kırk Nevruz, Sultan Nevruz)

Nevruz, Türkler ve Türklerle aynı coğrafyayı paylaşan ve yakın ilişkide olan bazı doğu halkları tarafından kutlanan mevsimlik bir bayramdır. Nevruz Farsça bir sözcüktür, “yeni gün” anlamına gelmektedir. Bu gün güneşin koç burcuna girdiği gündür ve miladi takvime göre 22 Mart'a, Rumi takvime göre de 9 Mart'a rastlamaktadır.

Nevruz Alevilerin büyük bayramıdır. Nevruz Hz. Ali'nin doğum günü olarak kabul edilir. Hz. Ali ve Hz. Fatıma'nın Nevruz da evlendiklerine inanılır. Hz. Muhammed'e peygamberliğin verildiği gün olarak kabul edilir. Hz. Ali'nin Hz. Muhammed tarafından Nevruz günü halife olarak ilan edildiğine inanılmaktadır.

Ali Koç Baba Ocağında 21 Mart günü, talipler birer horoz (Cebrail kurbanı) keserek cem evine götürürler. İkrarlı veya musahipli olan çiftler tarafından on iki adet yumurta cem evine götürülür. Ali Koç Baba ocaklıları Nevruz Bayramına “Kırk nevruz” ve “Kırklar Bayramı” da derler. Nevruz cemi işleyişi yukarıda açıkladığımız gibidir. Farklı olarak âşik baba tarafından nevruziyeler okunur.

Şücaaddin Veli Ocağında Nevruz, Kırklar Cemi (bayramı), yumurta bayramı veya mart dokuz bayramı” diye adlandırılır. Nevruz sabah tan yeri ağarmaya başlayınca başlar. Sabah boyalı yumurtalar tokuşturulur, yağda kızartılan hamur işleri yenir. Nevruz cemine bütün canlar girebilir. Her hane bir adet tavuk keser, pişirir getirir. İkrarlı ve musahipli canlar 12 adet yumurta getirir, ikrarsız canlar 6 adet yumurta getirir. Cemde 40 adet mum yakılır. Yemekler yendikten sonra cem yapılır, nevruziyeler okunur, semahlar dönülür. Cemin sonunda ceme katılanlar dedenin önünde dara durur. Dede konuşmasını yapar, duasını verir böylece cem sona ermiş olur.

Hızır Orucu ve Kurbanı

Alevilerce Hızır Peygamber'in yoksul, yetim veya esir şeklinde evleri üç gün peş peşe ziyaret ettiğine inanılır. Bunun için şubat ayında üç günlük oruç tutulur buna Hızır orucu denir. Genelde oruç salı günü başlar Perşembe günü biter. Zor durumda olanların yardımına yetişmeyi ve bereketi simgeleyen Hızır için tutulduğundan dolayı Hızır orucu olarak bilinir. Hızır orucu Alevilerce büyük bir öneme sahiptir. Hızır orucu sonrasında, Hızır cemi düzenlenir. Cemin bitiminde kesilen kurbanı Hızır Kurbanı denir.⁵⁸

Ali Koç Baba ve Şücaaddin Veli Ocaklarında Hızır orucu üç gün tutulur. Oruç bitiminde kurban mutlaka kesilir ve Perşembe günü akşamı Hızır Cemi düzenlenir. Hızır'la ilgili deyişler okunur. Kurbanın yanında isteyenler " Hızır lokması" adı verilen yiyecekler getirirler ve kesilen kurbanla birlikte yerler. Dede Hızır'la ilgili gülbanklar okur.

Sonuç

Alevî geleneğinde en önemli ve temel kurumların başında Dede Ocakları gelir. Ali Koç Baba Ocağı ve Şücaaddin Veli Ocağı gerek Anadolu topraklarında gerekse Balkan coğrafyasında örgütlenmiş ocaklardır. Ali Koç Baba Ocağı ve Şücaaddin Veli Ocakları Alevî Dede Ocakları arasında sahip oldukları geniş etkinlik sahası kadar, demografik (nüfus) açıdan da önemli ocaklardır. Ali Koç Baba Ocağı'na bağlı Bulgaristan'da, Edirne'de, Kırklareli'nde, Tekirdağ'da Eskişehir'de ve Kütahya'da talip toplulukları ve ocaklı dede aileleri bulunmaktadır. Şücaaddin Veli Ocağı talipleri ise Türkiye'de, Eskişehir, Bursa, Bilecik, Kütahya, Çankırı, Kırıkkale, Edirne, Tekirdağ, Kırklareli ve İstanbul'da talip toplulukları vardır. Yurt dışında ise Bulgaristan ve Romanya'da ocağa bağlı talip toplulukları yaşamaktadır

Ali Koç Baba ve Şücaaddin Veli hakkında tarihi bilgilere daha çok velayetnameler aracılığıyla ulaşılmıştır. Mensupları tarafından çeşitli sözlü kaynaklar da kendilerinden efsanevi ve keramet sahibi olarak bahsedilmiştir. Yaşadıkları ve faaliyette buldukları dönemler de kaynaklarda değişik zamanlarda gösterilmiştir.

Eskişehir ve çevresinde mensupları bulunan Ali Koç Baba Ocağı ve Şücaaddin Veli Ocaklarının kökenlerinin idari yapılanmalarının ve dini ritüellerinin uygulanmasında büyük oranda benzerlikler vardır.

⁵⁸ Yaman Ali, "Alevîlik Kızılbaşlık Tarihi", s. 234-235.

Her iki ocakta da mürşid talip ilişkisi sıkı bir şekilde yürütülmektedir. Mürşitler hizmetlerini sürdürmekte cemler düzenlenmektedir. Taliplerde dini inançlarının gereği olarak hizmetlerini yapmaktadırlar. Cemler ayrı olarak düzenlenebildiği gibi herhangi bir cemin uygun bir anında da yapılmaktadır. İki ocakta da takvime bağlı cemler tertip edilmektedir. Kurban erkânı, dolu erkânı ve semah erkânlarında göze çarpan farklılıklar bulunmaktadır. Muharrem Cemi, bir yas ve üzüntü havası içerisinde geçerken Nevruz Ceminde baharın gelmesi sebebiyle neşe içinde yerine getirilmektedir.

Ali Koç Baba ve Şücaaddin Veli Ocakları değişik coğrafyalarda inançları gereği çeşitli ibadet erkânları sürdürmektedirler. Sürdürdükleri erkânlar arasında büyük benzerlikler görülmektedir. Çeşitli zamanlarda toplu olarak yaptıkları ibadet maksatlı veya bir olay anısına düzenledikleri ayinler dikkat çekicidir. İbadetlerin yerine getirilmesinde, erkânların uygulanmasında ve katılımda zaman içerisinde değişiklikler olmuştur. Zaman içinde erkânlara katılımın sağlanması için çeşitli esnemeler yapılsa da yolun devamlılığı için dışarıya karşı olan gizlilik devam ettirilmektedir.

Kaynakça

Albek, Suzan, Dorylaion'dan Eskişehir'e, Eskişehir 1991.

Altı, Aziz, Balkanlarda Bektaşilik XVII-XVIII. Yüzyıllar, Ankara 2009.

Barkan, Ömer Lütfi, "İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler", Vakıflar Dergisi, (1942), s. 11.

Ceylan, Ömer- Ersal, Mehmet, "Topuz Baba'dan Ali Koç Baba'ya Alvanlar Köyündeki Alevilik Üzerine Yeni Belge ve Bilgiler", Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi, (2018), sayı 18, s. 11.

Demirtaş, Mehmet, Horasandan Balkanlara Seyyid Şücaaddin Veli Ocağı ve Erkânı, İstanbul 2018.

Demirtaş, Mehmet, Seyyid Sultan Sücaaddin Veli Ocağında Alevilik 48 Perşembe ışığı, Eskişehir 2021

Doğru, Halime, 16. yüzyılda Eskişehir ve Sultanönü Sancağı, İstanbul 1992.

Engin, Refik, "Bir madalyon Bir Tarih Ali Koç Baba ve Yaşayan Erkânı", Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, (2004), sayı, 31, s. 39.

Engin, Refik, "Trakya ve Balkanlarda Bektaşî ve Bektaşî Süreklîleri", Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, (2010), Sayı 55 s. 379.

Eröz, Mehmet, Türkiye’de Alevilik Bektaşilik, Ankara 1990.

Ersal, Mehmet, “Alevi İnanç Sisteminde Dem Kültü ve Dem Geldi Semahları”, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Dergisi, (2016), Sayı 77, s. 129.

Ersal, Mehmet, “Şücaeddin Veli Ocağı: Balkan Aleviliğindeki Yeri Rolü ve Önemi”, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, (2012), Sayı 63, s. 207-230.

Fiğlalı, Ethem Nuri, Türkiye’de Alevilik Bektaşilik, Ankara 1990.

Gölpınarlı, Abdulkaki, Vilayet-name, Menakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli, İstanbul 1995.

İpşirli, Mehmet, “Musahib”, DİA, (2020), C. 31, s. 230-231.

Kiel, Machiel, “ Niğbolu”, DİA, (2010), C.33, s. 87-89.

Korkmaz, Esat, Alevilik ve Bektaşilik Sözlüğü, İstanbul 2005.

Kökel, Coşkun, “Bulgaristan’da Yaşanan Alevilik ve Bektaşilik Üzerine”, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, (2007), Sayı 43, s. 4.

Köprülü, Orhan, “Velayet-name-i Sultan Şücaüddin”, Türkiyat Mecmuası, (1972), C. XVII, 1972. s. 177-184.

Kutlu, Sönmez, “Türklerin İslamlaşma Sürecinde Mürcie ve Tesirleri”, DİA, (2006), C. 32, s. 41-45.

Küçükcan, İlyas, Seyyid Battal Gazi ve Külliyesi, Eskişehir 2012.

Ocak, Ahmet Yaşar, “ Alevi”, DİA, (1989), c. 2, s.368-369.

Ocak, Ahmet Yaşar, Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Sufilik: Kalenderiler(XIV-XVII. Yüzyıllar), Ankara 1992

Saygı, Hakkı, Türklerin Balkanlara Geçışı ve Alevi-Bektaşî Zümreler, İstanbul 2013.

Sezgin, Abdulkadir, “Türkiye Aleviliği, Alevilerde Liderlik ve Kavram Sorunu, 2023 Dergisi, (2004), Sayı 44, s. 40.

Şahin, Haşim, “ Ocak”, DİA, (2007), C.33, s. 316-317.

Taşğın, Ahmet, Horasandan Balkanlara Ulaşan Eren Koyun Baba ve Menakıbı, Konya 2017.

Turan, Ahmet, - Yıldız, Harun, “Tarihten Günümüze Anadolu Aleviliği”, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (2008), C.26, Sayı. 26-27 s. 4.

Ulusoy, Celalettin, Hünkâr Hacı Bektaş Veli ve Alevi-Bektaşî Yolu, Nevşehir 1986.

Üzüm, İlyas, “Kızılbaş” DİA, (2002), C. XXV, s. 546.

Yağmur Say. “Kalenderi, Alevi ve Bektaşî Kültünde Önemli Bir Alp-Eren Gazi Şua’eddin Veli (Sultan Varlığı ve Velayetnamesi”, Eskişehir 2010.

Yaman, Ali, “Alevilikte Ocak Kavramı: Anlam ve Tarihsel Arka Plan”, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, (2011), Sayı 60, s. 48.

Yaman, Ali, Alevilik-Kızılbaşlık Tarihi, İstanbul 2007.

Yaman, Ali, Kızılbaş Alevi Ocakları, Ankara 2006.

Yörükan, Yusuf Ziya, Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar, Ankara 1998.

Kaynak Kişiler

Abidin Ağırbaş, (Ali Koç Baba Ocağı, Âşık Baba), 57 yaşında, Lise mezunu, Eskişehir doğumlu.

Ali Uslu, (Emekli işçi), 88 yaşında, İlkokul mezunu, Eskişehir doğumlu.

Seydi Koç, (Ali Koç Baba Ocağı, Dede), 59 yaşında, ilkokul mezunu, Eskişehir doğumlu.

Seyit Ahmet Demir, (Ali Koç Baba Ocağı, Tarıkçi Baba), 64 yaşında, ilkokul mezunu, Eskişehir doğumlu.

Extended Abstract

Turkmen tribes made a synthesis with their own beliefs when accepting Islam. The belief institutions of Alevi Turkmen communities living in rural areas were formed in the form of "ocak" under the leadership of grandfathers and fathers. The hearth structure is one of the basic institutions of Alevism. Ocak is used in Alevism to indicate the lineage to which the Dede belongs. The institution of grandfather is inherently lineage-based. Grandfathers from the same lineage were called "ocak zade". Anatolian Alevis are loyal to a grandfather defined as pir. Pir lodge dedes are affiliated with dede lodges called murşit. The hearths connected to each other by lineage are finally subject to the Hacı Bektaş Veli Lodge.

Eskişehir region XIII. It has been the scene of the Turkification process and intense Turkish settlement since the 19th century. Eskişehir and its surroundings are one of the most important centers of traditional and historical Alevism in Anatolia. It is one of the important regions preferred by Turkmen communities for migration and settlement.

Ali Koç Baba was an Alevi-Bektashi dervish and commander who lived during the reign of Yıldırım Bayezid and participated in conquests in the region. Ali Koç Baba's tomb is in Niğbolu. According to some sources, Ali is a disciple of Koç Baba Koyun Baba. The center of Ali Koç Baba Lodge is Alvanlar (Yablanovo) village in İslim, Bulgaria. The immigrants who migrated to Turkey from Sungurlar village as a result of the 93 War settled in Seyitgazi district of Eskişehir and named these villages Büyükyayla and Salihler.

Seyyid Sultan Şücaaddin Veli, one of the Alevi faith leaders, was born in the 14th century, according to both his own Velayetname and Otman Baba Velayetname. Between the end of the century and the 15th century. He lived at the beginning of the century. Çelebi Mehmet and II. He saw the times of Murad. Şücaaddin Veli is mentioned for the first time in the velayatname of Otman Baba in the last parts of the Yıldırım Bayezid period. According to the custody documents, he lived in Şücaaddin (Arslanbeyli) village, located near Seyitgazi district of Eskişehir. It has offices in Edirne, Antalya, Amasya, Diyarbakır, Bulgaria, Ruse and Azerbaijan. Şücaaddin Veli is one of the prominent figures of the Kalenderi dervishes. He has suitors in a wide area as far as Iran and India. Traditionally, the hierarchical structure is in the form of talip-pir-mürşit.

Those who sit in the Mürşit position in Ali Koç Baba Lodge are called dede. At the Şücaaddin Veli family, the grandfather sits in the postnishin position. The grandfather who sits on the post sees all the services of the suitors affiliated with the family. In order to carry out the services more efficiently, fathers or

guides have been assigned to some places. Married couples who make vows at Ali Koç Baba and Şücaaddin Veli Lodges can participate in cem ceremonies, and the tradition of companionship is carried out in both lodges. At Ali Koç Baba Lodge, service is provided by "tarik". In Şücaaddin Veli Lodge, services are provided by both tarik and "Pençe-i Âl-i 'Âbâ".

Cem is a word of Arabic origin and means "gathering, community". The meeting is also called cem ayin-i cem, which also means meeting council. It is the most important religious ceremony in Alevism and Bektashism. The source of the Cem ritual is Hz. It is the "Forties Cem" which was held after Muhammad's ascension. In Cem, "Twelve Services" are carried out and there are service owners who perform this service. The twelve servants in the Şücaaddin Veli family are named as follows; Murşit (Grandfather), Guide, Observer (Propeller), Çerağcı (Evidence Maker), Zakir (Minstrel, Sazandar), Süpürgeci (Ferraş), Meydancı (İznikçi), Kurbancı (Sofracı), Pitcher, Peyik (Inviter), Sakkacı, Doorkeeper (Guard). Twelve services are offered at Ali Koç Baba Lodge. Today, the number of servants in Ali Koç Baba's quarry is reduced to seven servants from twelve due to shortages. These servants are as follows; Dede, Guide (Inner Watchman), Mumcu Baba (Apprentice), Âşık Baba (Zakir), Coppersmith Baba (Saki), Kurbancı Baba, Outer Watchman, Tarikçi Baba.

Although there are slight variations between Cem ceremonies, they are called by more or less the same names. Cem ceremonies held at Şücaaddin Veli hearth are as follows; Cem ceremonies held on Friday evenings (the evening between Thursday and Friday), Cem ceremonies held for service, and their types are; These are the İkrar Cem, Musahiblik Cem, Manners Cem, Dar Cem, and Fondness Cem. Cem ceremonies held on important days are; Birlik Cem, Hızır Cem, Nevruz Cem, Abdal Musa Cem, Muharrem Yası Cem, Adak Cem, Kırklar Cem and Muhabbet Cem. There are three basic Birlik Cem ceremonies organized by Ali Koç Baba Ocakları. These; Harman Tavı Cem, Kırk Nevruz Cem, Muharrem Yası Cem. Cem ceremonies open with the Harman Tavı Cem and close with the Kırk Nevruz Cem. The procedure of the Unity cems is the same, except for the Muharram mourning cem, which is held in the month of Muharram and commemorates the martyrs of Karbala. Cem of confession, Cem of becoming a Musahip, Cem of Coronation (Receiving Cem of Service) are performed within any Cem ceremony held.

There is a service order in Cem to ensure that worship is performed in harmony. The order of service at Şücaaddin Veli Lodge is as follows: Warning of the square apprentice during the day before the Djem ceremony. Grandfather comes to Cem and the sentence prayer is made. The grandfather gives his prayers after sitting down. The candidates who came to the Cem made a sentence prayer and the formation of the Kırklar Cem. The Cem ceremony

begins, the grandfather makes the initial prayer. The service prayers of those who will receive service at Cem are made by the grandfather. Obtaining "Consent" from those who participate in Cem. Interrogation of those who attended the ceme. Spreading the prayer mat and praying. Prayer to warn the apprentice, Sacrifice service and prayer for the sacrifice. Grandfather's speech about Cem, breathing and düvaz imam recitation. Reading of the Holy Quran, Ascension of Tawhid, Sema of the Forties and Cem ending and prayer. The order of service at Ali Koç Baba Lodge is as follows; The grandfather comes to the cem ceremony and the apprentice is woken up. Souls praying, and after the prayer, the grandfather remembers his situation. Tables are set, meals are eaten, and the Quran is read after the meal. Full distribution service, rotation of semahs. The grandfather's prayer for those who serve, and finally the grandfather's prayer for disbandment.

The word 'İkrar' means not hiding it but saying it directly, declaring it, adopting it, accepting it. Giving a confession means; To promise means to surrender to the Murshid, or to take an oath. The ceremonies held for those who want to enter the path of Alevism and continue the rest of their lives according to the rules of this path are called İkrar Cemi. The aspirant confesses and enters through the Tarikat gate, which is the second of the "Sharia, Order, Knowledge and Truth" gates of the Alevism path.

In the Alevi tradition, it is a spiritual brotherhood established with a Musahiplik Cemi ceremony, in which two married people who have previously made a confession or who are not related by blood, promise in front of their spouses, the grandfather and the cem community that they will remain brothers throughout their lives, that they will protect and care for each other, and that they will live in unity and solidarity. In the Ali Koç Baba Lodge and Şücaaddin Veli Lodge, as in traditional Alevism, unmarried souls cannot participate in the Cem. Instructive cems are organized to teach young people and children about Alevism and the rituals practiced in their hearths.

Hail service is also known as saki service or brew service. The person who distributes the hail is called "saki, hailer, demci". It is a tradition that dates back to ancient times. The basis of the hail service is the Miraj incident. In the cem called Kırklar Cemi, the first hail is Hz. It was taken by Muhammad and the forties. Sacrifice literally means getting closer to God. In Alevism, sacrifice is sacrificed with the intention of being close to Allah as a form of worship. There are various sacrifices made before Cem ceremonies among Ali Koç Baba and Şücaaddin Veli Ocaks. These; Sacrifice of confession, sacrifice of musahip, sacrifice of abstinence, sacrifice of Muharrem mourning (Ashura) sacrifice, sacrifice of abstinence, sacrifice of unity, sacrifice of Sultan Nevruz.

The ritual of abstinence is a "consent", "Halalization" Cem performed after a confessed and companion Alevi who has passed on to the afterlife. In Alevism and Bektashism, the Karbala event has great importance because it took place in the month of Muharram. With the beginning of the month of Muharram, fasting is observed for up to twelve days. At the end of the Muharram fast, ashura is cooked and the animal is sacrificed. Muharram fast is kept for ten days in the Ali Koç Baba Ocakları. The fast ends at noon on the eleventh day. Muharrem Jami is held in the evening of the eleventh day of Muharram. During Muharram Djem, a ram is sacrificed and Djem is performed with the joint contribution of all the acquitted and consorting suitors. Muharram fast is kept for twelve days at Şücaaddin Veli Lodge, breaking in the afternoon of the twelfth day. A three-day fast of gratitude is kept for the children of the innocent Muslim. "Eid fasting" is kept for two days. Sherbet is distributed on the seventh day at the Şücaaddin Veli hearth. The sacrifice is made in the afternoon of the twelfth day. It is offered with the sacrifice during Ashura.

Nevruz is a seasonal holiday celebrated by Turks and some eastern peoples who share the same geography and have close relations with the Turks. Nowruz Hz. It is considered Ali's birthday. After the Hızır fast, the Hızır Cemi is organized. The sacrifice sacrificed at the end of Cem is called Hızır Sacrifice. Hızır fast is kept for three days in Ali Koç Baba and Şücaaddin Veli lodges. At the end of the fast, the sacrifice is made and Hızır Jami is held on Thursday evening. Sayings about Hızır are read. Those who want to accompany the sacrifice bring food called "Hızır lokması" and eat it with the sacrificed animal.

One of the important elements of Alevi cems is semah. The origin of Semah is based on the Council of Forty. Semah is performed during the cems held at Ali Koç Baba Lodge and Şücaaddin Veli Lodge. The common semah in both hearths is the Kırklar semah. At Ali Koç Baba Lodge, the semah is performed by two people as a three-step semah. There are three types of semah performed at the Şücaaddin Veli Lodge: The Forty Semah, the Desire Semah and the Strangers Semah.

Absolutely no one from outside the lodge, whether Alevi or Sunni, can participate in Cem ceremonies at the Ali Koç Baba Lodge. Married and confessed souls can attend the Cems of Ali Koç Baba's Lodge. Confessed souls cannot participate in some parts of Cem ceremonies. No one from outside the lodge is admitted to the Confession Cems and Musahiplik Cems at the Şücaaddin Veli Lodge. Anyone who wishes can participate in the conversation (İrşat) Cems held on Friday evenings.